

УКРАЇНА, МАРІУПОЛЬ, ГАРНІЗОН «АЗОВСТАЛІ»

БЕРЕЗЕНЬ 2022 РОКУ

Тридцять вісім хвилин до лінії фронту, потім — сорок дві до місця.

То був не перший рейс, усе вивірено до секунди. Помилка в розрахунках означала влучання в борт і загибель екіпажу. Поки що цього не сталося лише дивом. Хоча Хмара чудово розумів: такі дива роблять не чарівники, а пілоти гвинтокрилів.

Вони не покладалися на удачу, яка начебто любить відчайдухів. План і наказ його втілити надійшли з кабінету Командира. Діяти належало швидко. Кожна хвилина відтерміновувала допомогу оборонцям Маріуполя, що — так вважав Влад і мав у цьому купу одностумців,— і без того запізнилася, бо мала прийти вже в перші дні вторгнення. Проте «швидко» аж ніяк не означало «бездумно». Нехай тренер у рідній одеській спортшколі й вимагав від Хмари та інших пацанів думати швидше, тут був не той випадок. Швидкість прийняття рішень в операції, яких ще ніхто ніколи не здійснював,— це ретельно, без поспіху покроково все вирахувати, вивірити, прокрутити в голові й виміряти власним внутрішнім секундоміром.

— Стріляти вмієш? — спитав Хмару штурман.

Влад спершу не зрозумів суті питання. Навіть розгубився, очі в прорізу зеленої флісової балаклави зовсім по-дитячому кліпнули. Схоже, цей незнайомий вертолїтник, який щойно міцно потиснув йому правицю, не тільки вперше бачив оперативника ГУР, а й узагалі ще не стикався з бойовими офіцерами. Влад ледве втри-

мався, аби не прочитати коротку лекцію, що пояснила би цьому літунові: перед ним людина, яка вперше зіткнулася з війною ще на початку АТО, ще й будучи добровольцем. Він володів майже всіма існуючими видами зброї, крім, хіба, важкої гармати, і володів ними досконало. Та й людину, яка не вміє стріляти, на таку операцію просто не пошлють.

Однак стримався — треба брати до уваги загальний стан усіх залучених: кожен воліє бути на сто, та ні — на двісті відсотків упевненим у побратимах. Бо це додає впевненості ще й у власних силах.

— Та не скаржилися наче... — коротко відповів на томість.

— Хто? — не второпав штурман.

— Ті, у кого стріляв. Та, певно, вже й не скаржитимуться.

— Це такий гумор? — примружився штурман.

— Який є! — розвів руками Влад.

— Із кулеметом знайомий? — кивнув через плече на кабінку вертолітчик.

— А-а, у цьому сенсі... — протягнув Хмара. Тоді зігнув правицю і стиснув кулак. — Прорвемося.

Його та інших оперативників попередили: Мі-8, на яких вони летітимуть, — борти транспортні, адже на «Азов-сталь» треба доставити якомога більше вантажу й забрати назад максимально велику кількість поранених. Тому все озброєння — бортовий кулемет, автомати і пістолети в кожного.

— Це операція ГУР, тому наша присутність є обов'язковою, — коротко сказав Командир. — Пілот, штурман і двоє стрільців як члени екіпажу. Якщо русня почне навалювати — шмаляйте у відповідь, але не раніше. Треба до останнього не проявляти себе, тому борти підуть на максимальній швидкості і мінімальній висоті. І найголовніше, хлопці... — Тон його трохи змінився. — Піло-

ти знають, що з ними офіцери військової розвідки. Якщо відбудеться збиття, ваша задача — вивести всіх, хто виживе, із підконтрольної ворогу території. Літуні знають свою справу. Ви ж навчені діяти на землі, у ворожому тилу. Виникне така ситуація — знайдіть спосіб передати свої координати. А з нашого боку задача полягає в тому, щоби знайти і скинути вам точку виходу, де вас зустрінуть і прикриють.

Спершу Влодова кандидатура взагалі не розглядалася — через травму.

Ліву ногу трохи вище кісточки не вберіг — зачепив розтяжку вісім років тому, у спекотному серпні на Донбасі. Тоді він під виглядом сепарського *старшого* евакуював полонених волонтерів, але куратор операції від СБУ виявився зрадником, здав усіх в останній момент. Хмара й досі не міг збагнути, як йому вдалося вирватися з пастки й уникнути смерті. На жаль, вона наздогнала людей, за чиї життя він тоді відповідав.

Потім йому пропонували іншу посаду, але емоції зашкалювали: бачив зрадника якщо не в кожному, то через одного. Коли отримав гарний ізраїльський протез, повернувся у спорт, брав участь в Іграх нескорених, і з часом настільки зжився зі штучною ступнею, що зовсім перестав її відчувати. Про травму нагадувало хіба легке накульгування, і то не завжди — коли доводилося не знімати протез по кілька днів. А коли восени минулого року Хмару рекомендували у військову розвідку й делікатно поцікавилися, чи не заважатиме протез, він запропонував офіцерові, який засумнівався, пробігти кілометр наввипередки.

Тепер травму знову згадали. Ба більше: Влад вирішив, що штучною ступнею йому дорікнули навмисно, із натяком, — ніби він сам був винен у її втраті. Тому

не стримався, дозволив собі порушити субординацію. Задер штанину, виставив ліву ногу вперед, гупнув міцною п'ятою об підлогу.

— Якщо це єдиний аргумент проти моєї участі в операції, я його не сприймаю! — заявив він Командирові й бовкнув уже зовсім нестатутне: — Ногами не стріляють! А руки — ось вони! — Він покрутив обома перед присутніми, наче фокусник перед довірливою публікою.

— Хмаро, тримайся в рамках, — стримано нагадав підполковник Коваль. — Тебе ніхто не списує. Навпаки — координуватимеш весь хід операції з оперативного штабу. Отримаєш повноваження, які тобі в іншій ситуації за рангом не мали би належати.

— От коли виникне інша ситуація — тоді й сидітиму на сраці в оперативному штабі! — вперся Влад. — Або нехай хтось офіційно напише, на бланку: капітан Хмара Владислав Петрович відсторонений від виконання особливо важливого завдання, бо в нього ліва ступня титанова!

— Поговорили? — неголосно запитав Командир. — Тепер я скажу. На «Азовсталі» в тебе друг-морпіх. Тому туди рвешся?

— Навіть якби там і не було Барса, я би все одно рвався! Війна, там наші в облозі, і це особисте для кожного з нас, соррі за пафос! Тим більше, що ви самі спочатку викликали добровольців. Ось він я — доброволець. Ногою не вийшов? Може, іще чимось?

Градус суперечки потроху знизився, а ще за шість годин Хмара разом з іншими хлопцями готувався до участі в першій не лише в його власному житті, а взагалі першій військовій операції такого рівня зухвалості...

— Прорвемося,— погодився штурман і знову простягнув Владові розкриту долоню — уже не вітаючись, а як запізніле знайомство.— Олег.

Хмара ляснув по його долоні своєю.

— Мангуст.

Позивний причепився сам собою і зовсім недавно — три тижні тому, після того, як Хмара виявив ефесбешного «крота» в Антитерористичному центрі СБУ, а по ходу вполював і Гюрзу — пов'язаного зі зрадником досвідченого російського терориста. «Кріт» був коштовним трофеєм воєнної розвідки і планувався на обмін. Лишалось підготувати все так, аби отримати за цього фрукта якомога більше наших бранців. Гюрзу ж передали СБУ, бо особу з таким послужним списком ніхто випускати не збирався, та й суміжники краще знали, що та як із ним робити.

Приймаючи це рішення, Командир подякував групі Коваля та особисто Хмарі за вдале затримання і вчоргове зірвані росіянські плани зайти до Києва, але зауважив: «Тепер нехай у когось іншого голови болять. Проклацають Гюрзу — не наша проблема, воєнна розвідка свою справу добре зробила». Отоді він й обмовився на Владову адресу: «А ти, виявляється, ще той мангуст, мисливець на гадів».

Із кабінету Хмара вийшов уже Мангустом — кращий позивний годі шукати.

— Політаємо трохи...— Штурман не питав, констатував очевидне.

— Жим-жим? — підморгнув Влад через проріз.

— Ти такий крутий, поки на землі.— Цей Олег не мав бажання жартувати чи бодай вдавати супермена, якому все по цимбалах.— Я не спав, пілот не спав, ніхто тут не спав толком. Дивляться на нас, ніби на смертників. Не помічав?

— Темно,— буркнув Хмара.

Аеродром і справді ще вкривала холодна березнева ніч.

— Слухай, братику, давай от ето... без оцього геройства. Повір: що більше боїшся, то акуратніше робиш. Тут не той випадок, коли сцикуна можна сплутати з обережним.

Влад відкинув останню спробу збадьорити екіпаж.

— Розумію, старий, розумію. Сам так іноді почувуюся. Та що там іноді! Часто боюся, особливо коли начальство надміру заспокоює. Можемо не повернутися.

— Повернемося,— заявив Олег майже впевнено.— Перша пара вже злітала, і все пройшло як треба. Та й наказ є: один екіпаж — один рейс, усе.

— Значить, і в нас вийде. Повернемося — відіспишся. Ті, що літали, вже, мабуть, дрихнуть.

Пролунала команда вантажитися.

Вертольоти влітали у світанок над Азовом.

Дорогою мовчали. Кожен із чотирьох людей на борту чудово розумів: треба будь-що-будь проскочити російську ППО. Тому йшли на максимальній швидкості. Верхівки дерев, а потім — водні брижі, коли вже мчали вздовж берегової лінії, здавалися настільки близькими, що Хмара спіймав себе на думці: от якби зараз нахилитися і витягнути руку — земля чиркне по пальцях.

— Не зачепимо? — нарешті не витримав Вініл.

Цей позивний придумав собі Владів клаповухий напарник — капітан Борис Музика.

Вони були однолітками, хоча служив Борис на півтора року довше. І, на відміну від Хмари — вихованця спортшколи, був кадровим офіцером. А втім, прослужив він не надто довго — побачивши, як за Януковича добивали армію, заївся з командуванням, написав рапорт і подався в позавідомчу охорону. Однак і там не

затримався: коли спалахнуло на Донбасі, пішов у добробат, потім поновився у війську, далі отримав пропозицію від воєнної розвідки. Що ж до позивного, то він і насправді мав деяку суголосність із його прізвищем — Музика.

Борис мав одне цілком цивільне захоплення — збирав вінілові платівки. Раніше Хмара не мав нагоди побувати вдома в Музики — чоловіки майже не перетиналися по службі. Але зараз, збираючись нашвидку, вони разом заскочили до напарника — і здивованим Владовим очам відкрилися саморобні стелажі з десятками ретельно відсортованих прямокутних паперових конвертів. Сам він у дитинстві та юності платівок уже не застав, та й меломаном себе не вважав, здебільшого сприймав музику як фон. Та побачене вразило: досі не стикався з людиною, настільки відданою своєму хобі.

— Вісімдесят шість поки,— похвалився Вініл.— І жоден не запиляний.

— Ти все це переслухав? — видихнув Хмара.

— Звісна річ. Приходь колись, поставлю щось. До речі, є український фанк сімдесятих. Аби ти знав: такі пласти тоді розліталися тиражами під сто тисяч. Я про такі речі гадки не мав,— додав напарник.— А тепер фанатію від «Арніки».

— Що це таке?

Вініл витягнув конверт, на якому на тлі старовинної хати з трикутним дахом сяяв усмішками чоловічий гурт у яскравих сорочках і штанах-кльош.

— Повернемося — підтягуйся. Це справді варто почути.

Про повернення Вініл згадав побіжно, просто й упевнено.

Ну, значить, так і буде.

— Кажу: не вріжемося? — гаркнув Вініл, перекриваючи гуркіт двигуна.

Двічі повторене питання повернуло Хмару в кабінку гвинтокрила.

— А хрін його знає.— Він знизав плечима.— Не хотілось би. А взагалі-то — питання не до мене.

— Кацапи швидше підстрелять,— озвався штурман.— Нарватися на них на цій висоті менше ризику, ніж підставляти пузо.

Пояснення здалося вичерпним. Принаймні більше Вініл до цієї теми не повертався.

А вже за кілька хвилин і Хмару, і решту екіпажу така висота взагалі перестала турбувати. Тим більше, що попереду позначилися обриси Маріуполя, затягнуті непроникними клубами чорного диму. Навіть у повітрі чулися методичні звуки вибухів. Наче оскаженілий і невтомний тубілець-дикун раз по раз, через рівні проміжки часу, гупав здоровою колотушкою у величезний тамтам, обтягнутий сирицевою шкірою.

— Бля-а-а-а! — видихнув пілот Дмитро.

— Суки,— процідив крізь зуби штурман.

— Ненавиджу підорів! — підсумував Вініл, машинально смикнувши себе за праве вухо. Він і сам не знав, відколи і чому в нього з'явилася така звичка. Тим більше, що набув він її так давно, що й не згадати, а ті, хто знав Вініла, та й нові знайомці не звертали на неї уваги.

Хмара промовчав. Навіщо зайвий раз стрясати повітря, коли і так усе ясно. Замість цього прикипів поглядом до понівеченого міста, що стрімко наближалося, неначе намагаючись видивитися там друга Барса, а якщо ні — то хоч когось живого.

— Попереду! — раптом вигукнув Вініл, вказуючи кудись рукою.— Акуратніше!

— У курсах,— озвався Олег.— Попереджали вже. Це вона. Знаю, готові.

Хмара завмер, міцно вчепившись обома руками в металеве поруччя, аби не викинуло з кабіни. На коротку

мить йому здалося, що він не член екіпажу, а дивиться якийсь фільм у тривимірному зображенні, ще й уповільнений.

Мі-8 мчав просто на лінію електропередачі. Дмитро уже шаманив із ручкою керування, підіймаючи сталеву «бабку» на висоту ЛЕП. Ледве гвинтокрил перестрибнув дроти, пілот знову торкнув ручку — і транспортник майже вертикально пішов униз. Берег моря наближався так стрімко, що Хмара напружився і згрупувався, готуючись до неминучого зіткнення. Але пілот знову вирівняв машину, і тепер вони стрімко мчали над морем, ледь не торкаючись води і долаючи останні кілометри до кінцевої мети — «Азовсталі».

— Дімон, ну ти красава! — вигукнув Влад.

— Начебто проскочили, — озвався замість пілота штурман. — Ще назад летіти.

Вітер тим часом гнав дими від міста до узбережжя.

Тут пілот не потребував жодних порад — гвинтокрил пірнув під димову завісу.

Саджати борт довелося туди, де знайшлося вільне місце, — на завалений усіляким сміттям і мотлохом будівельний майданчик.

Ще коли заходили на посадку, всі вільні, не змовляючись, почали різати троти, звільняти від кріплень коробки зі «старлінками», ящики зі зброєю, боєприпасами, медикаментами, консервами, водою. Внизу до Мі-8 вже бігли з усіх боків бійці, дехто тягнув на ношах важких поранених. Хмара знав: наступний борт підвезе групу добровольців-десантників для хоч якогось підсилення обложених. Він рвався приєднатися до них, але тут і Командир, і Коваль виявилися одностайними: або прикривати пілотів і повернутися назад із пораненими, або лишатися у штабі та координувати процес.

Довелося змиритися.

«Мішка»¹ ще не сіла як слід, її ще хитало в повітрі, а Хмара, Вініл і штурман Олег уже спритно кидали вантаж униз. Там його підхоплювали бійці,— брудні, неголені, змарнілі, але затяті та завзяті. Підхопивши чергову коробку, Влад примірівся і зістрибнув униз, приземлившись на праву ногу і втримавши рівновагу. Його руки миттю звільнилися, тепер він і сам допомагав унизу. Часу було обмаль, треба впоратися не більше, ніж за пів години: ранок перейде в день, береговий бриз змінить напрям і пожене дим у протилежний бік. Шанси натрапити на російську ППО стрімко зростуть, а назад вони летітимуть із пораненими — тож відповідатимуть не лише за себе.

Тим часом ноші з пораненими вже вантажили на звільнене від вантажу місце. Влад допоміг заштовхнути у фюзеляж наступні ноші. Перевів подих, опустив голову. А щойно підняв, побачив перед собою того, кого сподівався зустріти, але не мав часу шукати. Хіба що при нагоді спитати в когось з оборонців «Азовсталі», чи знають вони Барса — цим позивним користувався сержант-морпіх Руслан Січовий. Обидва здружилися ще в АТО. Чимало побратимів повернулися до мирного життя — наскільки мирним можна його вважати, коли на Донбасі хай не горіло, але повільно тліло й вчорашні добровольці про це не забували. Проте в дуже багатьох після повернення додому спільні інтереси зникли й спілкування згасло. Але не у випадку Хмари: звільнившись після поранення, він не втратив зв'язок із Барсом.

¹ «Мішка» (арм. сленг) — розмовна назва гелікоптера «Мі-8». Цей багатоцільовий вертоліт був розроблений ОКБ М. Л. Міля на початку 1960-х років. Один із наймасовіших вертольотів в історії авіації, широко використовується для виконання багатьох цивільних і військових задач.

Ба більше: їхня фронтова дружба тільки зміцніла.

Минулої осені, в іншому житті, Хмара був свідком на скромному весіллі Руслана й Марти. А востаннє друзі встигли коротко поспілкуватися місяць тому, у перші години великої війни. Марта потім кілька разів телефонувала Владові, жалілася, що з чоловіком немає зв'язку і регулярно цікавилася, чи не планує розвідка або якісь інші структури щось робити для розблокування Маріуполя найближчим часом. Утішних новин для жінки Хмара не мав. А якби були невтішні — не поспішав би ними ділитися.

Та ось Барс власною персоною стояв перед ним і мружився — точнісінько так, як і Мангуст, не вірячи власним очам — не просто ж відразу впізнати друга, більшу частину обличчя якого ховає маска. І все ж таки впізнав.

— А-а-а! — заволали обоє.

Вони раптово опинилися у центрі уваги. Навіть рух навколо гвинтокрила на коротку мить зупинився. Але щойно Влад згріб Барса та безжально стиснув в обіймах, той заволав іще дужче, але цього разу вже від болю. Пустивши його й відсахнувшись, Хмара побачив брудний бинт довкола голови друга, що майже зливався із закіптюженим широким обличчям морпіха. Перевівши погляд нижче, він помітив велику буру пляму на його боку. І аж тепер, краще роздивившись, Хмара зрозумів, що Барс ледве тримається на ногах, хоч і намагається не подавати виду, а його підтримує під лікоть зовсім молодий хлопчина, також поранений і з обмотаною бинтами головою.

— Руслане, ти чого?.. — Влад остаточно розгубився. — Блін, ти, той... Тримайся, чуєш? Бо Марта твоя мені печінку за цей місяць вигризла! Де він, де він, знаю, не знаю... Якщо я тебе не доведу — кінець мені, точно!

— Ось цього забирай! — морпіх легенько відштовхнув від себе хлопчину. — На Барсі як на собаці! Ти ж мене знаєш, Хмаро! Поки я ходячий — буду тут!..